

**Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
історичний факультет
кафедра історії України**

Територія України на стародавніх картах
Силабус

1. Загальна інформація про курс

Назва курсу, мова викладання	Територія України на стародавніх картах Мова викладання – українська
Викладачі	Трубчанінов Сергій Васильович, кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України
Профайл викладачів	http://histua.kpnu.edu.ua/serhii-vasylovych-trubchaninov/
E-mail:	trubchaninov@kpnu.edu.ua
Сторінка курсу в MOODLE	
Консультації	Відповідно до графіку індивідуальних консультацій вони проводяться кожної середи на кафедрі історії України з 14.20 до 16.20.

2. Анотація до курсу

«Територія України на стародавніх картах» належить до переліку навчальних дисциплін за вибором, що вивчаються здобувачами вищої освіти ступеню «бакалавр» на 2 курсі. Цій навчальній дисципліні належить важливе місце в колі предметів, які формують науковий світогляд професійних істориків. Дисципліна тісно пов'язана з викладанням історії України та всесвітньої історії, історичної географії, спеціальними історичними дисциплінами, історією географії.

3. Мета та цілі курсу

Мета навчальної дисципліни полягає у формуванні предметних уявлень студентів про вивчення історичних процесів, явищ і подій в певний період історії за допомогою старовинних карт, що сучасні цим подіям. Освоєння дисципліни є необхідною основою для більш глибокого розуміння взаємозв'язку історії України зі змінами оточуючого середовища, політичної приналежності, адміністративно-територіального устрою, розвитку науки і культури, галузей господарства тощо.

Завдання: оволодіння студентами знаннями про історію картографування та старовинні карти України, що допоможе їм в успішному дослідженні та науковій реконструкції історії українського народу.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен знати:

- сучасне бачення витоків картографування території України;
- етапи картографічного вивчення території Східної Європи;
- необхідну суму фактографічних знань про головні типи старовинних карт;
- спеціальну професійну термінологію і понятійний апарат;
- головні картографічні школи в добу середньовіччя;

- методи картографічного зображення території України в новий і новітній час;
- час першої появи назви “Україна” на старовинних картах;
- особистості картографів минулого;
- головні праці сучасних дослідників.

За підсумками вивчення дисципліни студент повинен вміти:

- формувати власне системне уявлення про розвиток картографування території України;
- характеризувати наукову літературу по проблематиці;
- застосовувати теоретичні знання у самостійній роботі зі старовинними картами;
- аналізувати, систематизувати й узагальнювати картографічну інформацію;
- підбирати необхідний картографічний матеріал до заданої проблематики;
- формулювати власну позицію щодо спірних питань історії картографічного відображення території України.

4. Формат курсу

Стандартний курс (очний).

5. Результати навчання

Інтегральна компетентність	<p>Здатність до критичного осмислення картографічних праць, а також робіт з історії картознавства.</p> <p>Розуміння закономірностей, тенденцій і особливостей картографування території України в минулому.</p>
Загальні компетентності	<p>Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.</p> <p>Знання та розуміння предметної області професійної діяльності.</p> <p>Здатність до усної і письмової професійної комунікації державною мовою.</p> <p>Здатність застосовувати знання на практиці.</p> <p>Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з картографічних джерел.</p> <p>Глибоке розуміння можливостей історичного картознавства для вивчення й наукової реконструкції історичного минулого українського народу.</p> <p>Визначеність і наполегливість щодо виконання поставлених завдань і взятих обов'язків.</p>
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	<p>Володіння категоріальним і понятійним апаратом історичного картознавства, фундаментальними, загальнонауковими, конкретно-історичними принципами, базовими знаннями структури та елементів історичного картознавства для дослідження історії України.</p> <p>Здатність здійснювати аналіз досліджуваної картографічної праці, характеризувати період та картографічну школу, виділяти традиційні прийоми та зображення, нові методи відображення географічного середовища.</p> <p>Оволодіння знаннями про історію картографії: знання особливостей розвитку картографії в різні історичні періоди; знання історії картографування території України.</p>

6. Обсяг і ознаки курсу

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів ECTS – 4	Галузь знань 03 Гуманітарні науки	за вибором
	Спеціальність 032 Історія та археологія за освітньою програмою Історія	
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): Історія	Рік підготовки:
Змістових модулів – 1		2
Індивідуальне науково-дослідне завдання – картографування історичної події / явища		Семестр
Загальна кількість годин – 120		4
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,64 самостійної роботи студента – 3,56	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Лекції
		28 год.
		Практичні, семінарські
		12 год.
		Лабораторні
		год.
		Самостійна робота
		80 год.
		Індивідуальні завдання: год.
		Модульні контрольні роботи
год.		
Вид контролю: залік		

7. Пререквізити курсу

Для успішного опанування компетентностями, що визначаються змістовною частиною курсу, здобувачі мають мати базові знання з таких предметів: історія України, всесвітня історія.

8. Технічне й програмне забезпечення /обладнання

Вивчення курсу не потребує використання програмного забезпечення, крім загальноновживаних програм і операційних систем.

9. Політики курсу

Відвідання занять. Очікується, що всі здобувачі відвідають усі лекції і практичні заняття курсу. Вони мають інформувати викладача про неможливість відвідати заняття. У будь-якому випадку здобувачі зобов'язані дотримуватися термінів виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

Письмові роботи. Очікується, що здобувачі виконають декілька видів письмових робіт (індивідуальне науково-дослідне завдання у вигляді есе чи реферату, модульну контрольну роботу).

Академічна доброчесність. Очікується, що роботи здобувачів будуть їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел списування, втручання в роботу інших здобувачів становлять, але не обмежують приклади можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі здобувача є підставою для її незарахування незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Література. Уся література, яку здобувачі не можуть знайти самостійно, буде надана викладачем виключно в освітніх цілях без права її передачі третім особам. Здобувачі заохочуються до використання також й іншої літератури та джерел, яких немає серед рекомендованих.

10. Схема курсу

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	всього	у тому числі		
		лекції	практичні	самостійна робота
Вступ (Дослідження історії картографії XIX – початку XXI ст.)	12	2		10
Карта як феномен та історичне явище. Види карт, класифікація, основні елементи. Зародження картографії.	12	2		10
Територія України на картах доби античності.	16	4	2	10
Середньовічна картографія (візантійські та арабські карти, <i>mappe mundi</i> , портолани).	16	4	2	10
Відображення території України у «птолемеях».	16	4	2	10
Територія України на картах XVI – першої половини XVII ст.	16	4	2	10
Кarti Боплана. Українська «бопланіана».	16	4	2	10
Картографічні роботи в Україні в 2-й пол. XVII – XVIII ст.	16	4	2	10
Разом годин	120	28	12	80

11. Система оцінювання та вимоги

Рейтингова система передбачає оцінювання здобувачів за всі види аудиторної та позааудиторної освітньої діяльності. Оцінювання навчальної діяльності здобувачів вищої освіти під час навчальних занять здійснюється відповідно загальноприйнятих критеріїв.

Результати навчальної діяльності здобувачів оцінюються за 100-бальною шкалою. Максимальна кількість балів, яку здобувач може отримати за семінарські заняття становить 30 балів, написання модульної контрольної роботи – 50 балів, опрацювання питань винесених на самостійну підготовку – 10 балів, виконання індивідуального науково-дослідного завдання – 10 балів. Підсумковий контроль здійснюється за 100-бальною системою. Формою підсумкового контролю здобувача вищої освіти є залік, який студент отримує автоматично при відсутності академічної заборгованості.

12. Список рекомендованої літератури

1. Байцар А. Історія походження та використання назви «Карпати» // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2016. Вип. 50. С. 22–33.
2. Байцар А., Байцар І. Назви «Русь», «Червона Русь» на картах Європи XIV–XVIII ст. // Вісник Львівського університету. Серія географічна. 2018. Вип. 52. С. 15–26.

3. Балабушевич Т., Маркова О. Історія України мовою картографії // Історико-географічні дослідження в Україні: Зб. наук. праць. [Ч. 4]: На пошану видатного вченого-історика, чл.-кор. НАНУ, д-ра іст. наук, проф. Федора Павловича Шевченка. Київ : Інститут історії України, 1998. С. 9-32.
4. Боплан Г. Л. де. Опис України, кількох провінцій Королівства Польського, що тягнуться від кордонів Московії до границь Трансільванії, разом з їхніми звичаями, способом життя і ведення воєн / Г. Л. де Боплан ; АН УРСР, Археограф. комісія, ін-т історії; Укр. наук. ін-т Гарвард. ун-ту та ін. Київ : Наукова думка; Кембридж (Мас.) : Укр. наук. ін-т, 1990. 320 с.
5. Брун Ф. Берег Черного моря между Днепром и Днестром по морским картам XIV-го и XV-го столетий // Черноморье. Сборник исследований по исторической географии Южной России Ф.Бруна (1852–1877 г.). Одесса, 1879. Ч. I. С. 72-97.
6. Вавричин М. Відтворення України: історія картографії, краєзнавство, біографістика / упоряд. Н. Паславська, Н. Халак. Львів, 2012. 552 с. + 24 с. іл. + 2 карти.
7. Вавричин М., Дашкевич Я., Кришталович У. Україна на стародавніх картах. Кінець XV – перша половина XVII ст. Київ : ДНВП «Картографія», 2006. 208 с.
8. Галушко К. Украинские пределы: Украина и украинцы в европейской картографии от Античности до XX века: научно-популярное издание. Киев : [б. в.], 2014. 143 с.
9. Галушко К. Україна на карті Європи: Україна та українці у картографії від Античності до XX століття: науково-популярне видання. Київ : [б. в.], 2013. 143 с.
10. Генеральна карта України Гійома Левассера де Боплана 1660 року / упоряд.: М. Вавричин, О. Голько. 1:[1 800 000]. Київ: «Вид-во «Мапа»; Львів, 2011. + Поясн. зап. (86 с.). (Пам'ятки картографії України).
11. Гордеев А. Ю. Карти-портолани XIII–XVII ст.: особливості та роль у розвитку картографії. Київ : Обрії, 2009. 408 с.
12. Гордеев А. Ю., Терещенко А. О. Топонімія узбережжя Чорного і Азовського морів на картах-портоланах XIV–XVII століть. Київ; Одеса : Фенікс, 2019. 710 с.

13. Дашкевич Я. Покрайні нотатки про українські степи у «Географії» Птолемея 1562 р. // Боплан і Україна: Зб. наук. праць / НАН України, Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. Грушевського; Брандонський університет, Манітоба (Канада). – Львів : [НВП «Мета»], 1998. – С. 82-87.
14. Крип'якевич І. П. Історична картографія у Західній Україні (до 1939 р.) // Історичні джерела та їх використання. Київ : Наукова думка, 1964. Вип. 1. С. 263-267.
15. Кришталович У. Рукописні карти XVI–XIX століть. З фондів Центрального державного історичного архіву України, м. Львів / передм. Р. Сосси. Київ : ДНВП «Картографія», 2011. 216 с.
16. Люта Т. Україна на старожитніх мапах // Пам'ятки України: історія та культура. 1996. № 2. С. 51-65.
17. Мордовський М. М. Нижня течія Дніпра на друкованих картах XVI–XVIII ст. // Музейний вісник: Науково-теоретичний щорічник. Запоріжжя, 2010. № 10. С. 91-114.
18. Падюка Н. Картографічна спадщина Ніколя Сансона (1600–1667) та його спадкоємців у фонді Кабінету картографії Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника // Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. 2013. Вип. 5. С. 184-216.
19. Петрунь Ф. О. Московські переробки західноєвропейських карт // Ювілейний Збірник на пошану Академіка Дмитра Йвановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ядесятих роковин наукової діяльності. Київ : З друкарні Української Академії Наук, 1927. Т. I. С. 625-635.
20. Подосинов А. В. Восточная Европа в римской картографической традиции. Тексты, перевод, комментарий. Москва : Индрик, 2002. 486,[1] с., [8] л. ил.
21. Постников А. В. Развитие картографии и вопросы использования старых карт. Москва : Наука, 1985. 214 с.
22. Сосса Р. І. Дослідження з історії картографії України // Український історичний журнал. 2008. № 3. С. 176-201.
23. Сосса Р. І. Історія картографування території України. Від найдавніших часів до 1920 р. Короткий нарис. Київ : Наукова думка, 2000. 248 с.+36 с. іл.
24. Сосса Р. І. Історія картографування території України: Підручник. Київ : Либідь, 2007. 336 с.
25. Сосса Р. І. Картографування території України: історія, перспективи, наукові основи. Київ : Наукова думка, 2005. 290 с.

26. Трубчанінов С. В. Історико-географічні дослідження. Кам'янець-Подільський : Оіюм, 2008. Т. 1. 104 с.+16 с. іл.
27. Трубчанінов С. В. Територія України в пам'ятках картографії з найдавніших часів до кінця XV ст. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Історичні науки. Кам'янець-Подільський : КПНУ ім. І. Огієнка, 2011. – Вип. 4: На пошану професора А. О. Копилова. С. 175-182.
28. Фоменко И. К. Образ мира на старинных портоланах. Причерноморье. Конец XIII –XVII вв. Москва : Индрик, 2007. 408 с.
29. Хведченя С. Перші українські монастирські карти // Історико-географічні дослідження в Україні: Зб. наук. праць. [Ч. 4] : На пошану видатного вченого-історика, чл.-кор. НАНУ, д-ра іст. наук, проф. Федора Павловича Шевченка. Ктїв : Інститут історії України, 1998. С. 70-79.
30. Шевченко В., Володченко А. Доісторичні карти України // Україна та глобальні процеси: географічний вимір: Зб. наук. пр.: У 3-х т. Київ; Луцьк : Вежа, 2000. Т.2. С. 367-368.